
МЕДІА-РЕЦЕНЗІЯ

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ АРХІЄПІСКОПА ІГОРЯ (ІСІЧЕНКА) «АСКЕТИЧНА ЛІТЕРАТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ» (Рукопис. Харків, 360 с.)

Книга архієпископа Ігоря (Ісіченка) «Аскетична література Київської Русі» — давно очікуване явище в сучасній літературній медієвістиці, яка не зважаючи на певні досягнення, все ж залишається отруєною атеїстичною ідеологією. Її автор, вочевидь, поставив перед собою завдання прочитати та інтерпретувати корпус текстів княжої доби, синтезуючи їх первісний зміст з сучасними науковими методологіями й комунікативними теоріями, а перш за все — глибини богословської думки з витонченими прийомами філологічного аналізу текстів. У цьому відношенні рецензована праця новаторська, вона не має, наскільки мені відомо, аналогів на всьому пострадянському науковому просторі. Потрібно відзначити інтелектуальну сміливість та духовну мужність архієпископа Ігоря: адже наміри поєднати раціоналістичну та релігійно-інтуїтивно-містичну традиції філології, котрі розмежувалися не одне сторіччя назад, швидше за все могли бути невдалими, ніж успішними. З урахуванням цих чинників і потрібно оцінювати книгу.

Цілком закономірно, що теоретичною базою дослідження, як видається, є, попри його негативну оцінку автором книги (с. 9), культурно-історичний метод, вдало доповнений досягненнями структурального літературознавства та феноменологічного підходу. Культурно-історична традиція особливо відчутна у відтворенні духовного контексту, у якому укладався текст, з його інтенціями. Методологія структуралізму: у комунікативній опозиції адресат — реципієнт тексту. А феноменологічний підхід торжествує у висновках до деяких підрозділів та до всієї праці. Не зовсім зрозумілим залишився реверанс у бік постмодернізму («мова, як і загалом філософія постмодернізму, дає цікавий шанс реінтерпретації пам'яток у цій мові» — с. 9). Як видається, ця модерна та модна методологія гуманітарних знань

залишилася абсолютно нереалізованою у книзі. І це не вада, а позитивна якість праці архієпископа Ігоря (правда, зважимо і на те, що існує відома книга Р. Лахманн).

Що стосується джерельної бази, то вона використана в книзі максимально, враховані навіть «другорядні» тексти. Варто відзначити високий рівень загальної ерудиції автора, блискуче знання як Святого Письма, так і киеворуських текстів. Оправданим видається, як для науково-популярного типу видання, багаторазове цитування великих фрагментів літературних пам'яток. Сумнівним є включення без будь-яких коментарів до корпусу текстів аскетичної літератури Літопису руського в повному обсязі. Вочевидь, можна говорити лише про наявність у ньому аскетичних мотивів. У подальшому, при підготовці наукового видання праці, бажано провести чітку межу між двома метатекстами — аскетичної та неаскетичної(?) літератури, якщо допускається існування останньої.

Залучено значну наукову літературу. При цьому на тлі богословського та наукового англомовного апарату звертає на себе увагу нехтування деякими сучасними російськомовними виданнями, наприклад, книгами Гуревича, Водолазкіна, Милькова, Дьоміна та інших. Між іншим, звернення до них привнесло б у дослідження полемічний струмінь.

Пафос книги архієпископа Ігоря полягає у переконанні, що література Київської Русі (не принципово — уся чи певна частина) є в основі своїй аскетичною. Це переконання отримало втілення у розгалуженій, але достатньо прозорій концепції автора. Незалежно від того, переконує він читача чи ні в тому, що так слід визначати головну рису текстів XI—XIII ст., в українській літературній медієвістиці вона цілком оригінальна та нова. Безперечно, у праці є дискусійні моменти, але жанр рецензії не дозволяє їх деталізувати. Та в такій зміні формату не має потреби: результати дослідницької діяльності автора в царині літератури Київської Русі можна оцінити лише позитивно. Користь книги як для науковців, так і для широкого загалу поза сумнівом.

Разом з тим варто звернути увагу на невідповідність назви книги та її змісту, останній виходить далеко за межі «Аскетичної літератури Київської Русі». Щоб переконатися у такій невідповідності, навіть не обов'язково прочитати дослідження. Достатньо познайомитися з назвами розділів та підрозділів книги. А головне — не менш ніж по-

ловину обсягу книги присвячено нелітературним реаліям. Справа автора, але зміст праці можна визначити так: «Література Київської Русі у православно-культурному контексті».

Наукова новизна книги архієпископа Ігоря (Ісіченка), прозорість концепції, прекрасний стиль — а в цілому свіжий погляд на літературу Київської Русі — дозволяють рекомендувати її до друку. Що я з задоволенням і роблю.

5 листопада 2004 р.

Рецензент
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
О. В. Александров